

гражданско-правовой ответственности за нарушение авторских прав, используя опыт законодательства иностранных государств, определению путей совершенствования украинского законодательства и гармонизации его в сфере ответственности за нарушение авторских прав.

Ключевые слова: ответственность, гражданско-правовая ответственность, Интернет, авторские права, информационные технологии, охрана, правонарушение, интеллектуальная собственность, субъективные гражданские права, защита, результат интеллектуальной деятельности, информация, технологии.

Summary

Kirilyuk A. V. Civil liability for copyright infringement in the Internet. – Article.

The article is devoted to the issues of establishing the nature of legal liability and general civil liability as a legal category, the determination of civil liability for copyright infringement by using experiences with foreign states and identify ways of improving and harmonizing Ukrainian legislation in the area of its responsibility for copyright infringement.

Key words: liability, civil liability, Internet, copyright, information technology, security, offenses, intellectual property, subjective civil rights defense, result of intellectual activity, information technology.

УДК 341.9.019

Л. О. Антонюк

МІСЦЕ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ТА ЙОГО СПІВВІДНОШЕННЯ З МІЖНАРОДНИМ ПУБЛІЧНИМ ПРАВОМ

Постановка проблеми. Дослідження такого правового явища, як «міжнародне приватне право», здійснювалися ще за часів Ульпіана, а то й раніше. Однак при цьому досить мало уваги приділялося визначенню місця міжнародного приватного права в правовій системі, що є досить актуальним у зв'язку з тими перебудовами, які відбуваються в ХХІ ст. Логічним продовженням цієї теми є проблема співвідношення міжнародного приватного та публічного права в контексті знаходження відповіді на таке запитання: «Чи є між ними так звана «китайська стіна?»»

Оцінка стану літератури. Хоча загальнотеоретичні питання міжнародного приватного права досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, такими як: С.О. Борисевич, Т.А. Гречка, І.І. Дахно, А.С. Довгерт, В.І. Кисіль, О.О. Мережко, Н.В. Пронюк, Г.С. Фединяк, О.Х. Юлдашев та інші, однак визначенню окреслених вище питань завжди приділялося мало уваги.

Мета та завдання. Таким чином, метою та основним завданням статті є висвітлення проблеми місця міжнародного приватного права в правовій системі як загалом, так і кожної держави зокрема, залежно від наукового підходу, який обрано для вирішення цього питання, а також дослідження співвідношення міжнародного приватного та міжнародного публічного права в контексті компаративізму.

I. Місце міжнародного приватного права в правовій системі.

Універсального визначення поняття міжнародного приватного права немає, оскільки у світі існує близько 214 правових систем. У цьому контексті постає запитання, що собою являє міжнародне приватне право та яке його місце в правовій системі загалом.

Перш за все варто зазначити, що міжнародне приватне право (далі – МІП) – це система юридичних норм, спрямованих на регулювання міжнародних невіддільних

(приватноправових) відносин з «іноземним елементом». Предметом МПрП є міжнародні приватні відносини, а також відносини міжнародного цивільного процесу, а основними методами – колізійно-правовий та матеріально-правовий.

Значення МПрП найбільш повно розкривається через його мету та функції. Як вважав провідний юрист-міжнародник Х. Лаутерпахт, мета МПрП полягає в тому, щоб зробити можливим застосування права іноземної держави на території національної держави. Причому ця мета диктується міркуваннями справедливості, зручності, необхідністю міжнародних стосунків між індивідами, а також самою концепцією публічного порядку. На думку шведського колізіоніста Е. Хілдінга, функція МПрП полягає в забезпеченні раціональних та справедливих рішень у справах, у яких містяться іноземні елементи або які пов'язані з іноземними країнами. Важливим є й те, що різні системи МПрП, незважаючи на всю їх різноманітність, сприяють нормалізації міжнародних відносин і полегшують завдання розв'язання конфліктів на рівні законів та юрисдикцій [3, с. 19].

Завданням міжнародного приватного права є регламентація визначених його предметом відносин для всебічного захисту прав та інтересів суб'єктів права, створення єдиного правового простору щодо здійснення ними своїх прав та обов'язків, укріплення співпраці держав, які належать до різних економічних, правових, соціальних, культурних систем [8, с. 32].

На основі наведеного визначимося з місцем МПрП в системі права взагалі. Взагалі це питання у доктрині міжнародного права завжди було й залишається дискусійним. Так, міжнародна складова МПрП спрямовує його розгляд як частини міжнародного права, а національна складова – як частини внутрішнього права держави. Між цими «полюсами» і точиться наукова дискусія впродовж майже двох століть. У межах як міжнародно-правової концепції МПрП (її прибічників називають «універсалістами», «інтернаціоналістами», «міжнародниками»), так і національно-правової концепції (її прихильники зветься «цивілістами») існує багатоваріантність. За існування двох полярних підходів до питання про юридичну природу МПрП неважко прогнозувати виникнення третього підходу, або свого роду «компромісної» концепції, відповідно до якої МПрП є полісистемним комплексом, що складається з норм внутрішнього права та норм міжнародного публічного права. Перед тим, як коротко розглянути згадані концепції, варто зробити застереження про те, що їх автори мали різне бачення змісту МПрП. Так, одні намагалися віднайти місце в правовій системі лише для колізійного права, а інші – для МПрП в ширшому розумінні.

Міжнародно-правова концепція МПрП переважала в XIX ст. Свою позицію «міжнародники» обґрунтовують переважно зв'язком правовідносин МПрП з відносинами міждержавного характеру. Маються на увазі насамперед «прикордонні» ситуації, коли пошук рішення в приватноправовій сфері здійснюється на рівні держав. Іншим їх аргументом є вказівка на наявність спільних для МПрП і міжнародного публічного права (далі – МПП) джерел (міжнародних договорів та міжнародних звичаїв) і спільних для них основних правових принципів (принцип суверенітету, принцип національного режиму для іноземців, принцип недопущення дискримінації тощо) [5, с. 39].

Французький юрист-міжнародник Ж. Тускоз, критикуючи класичне розмежування МПрП і МПП, зазначає: «Всім добре відомо, що ці дві гілки права невіддільні одна від одної. У внутрішньому праві саме в зоні конфліктів – там, де перетинаються сфери дії так званих публічного та приватного права, – виникає найбільше юридичних проблем, найбільш важливих і делікатних». Деякі прихильники теорії транснаціонального права (наприклад, американський учений Ф. Джессеп) висувують тезу про те, які транснаціональне право включає в себе як публічне, так і приватне міжнародне право. З-поміж аргументів, що висувуються на підтримку цього підходу, є, зокрема, таке: колізійні норми мають міжнародно-правовий характер, «оскільки з приводу тієї чи іншої норми встановилася згода держав та оскільки в основі колізійної норми нерідко лежить міжнародний звичай, що склався століттями» [9, с. 120].

Національно-правова концепція МПрП дістала визнання в загальносвітовій науці та законодавстві держав у середині ХХ ст. Існує декілька варіантів цієї концепції. Окремі автори (М.І. Брагінський, О.Л. Маковський) визнають МПрП лише частиною національного цивільного права. Однак більшість учених (Л.А. Лунц, М.М. Богуславський, Г.К. Матвеев, Г.К. Дмитрієва) вбачають у МПрП самостійну галузь внутрішнього права цивілістичного характеру. Останнім часом низка авторів (наприклад А.А. Степанюк) характеризують МПрП як підсистему в межах внутрішнього права, що, на їх думку, дає змогу пояснити залучення до регулювання норм різної галузевої та рівневої належності.

Відповідно до цивілістичної концепції єдиного МПрП для всіх чи окремих груп держав не існує. Кожна держава має своє МПрП. У всіх варіантах національно-правової концепції МПрП закладено певні спільні аргументи. На перший план поставлено тезу про те, що МПрП регулює особливу групу цивільно-правових відносин між фізичними та юридичними особами, які перебувають під верховенством держави та, відповідно, під дією її внутрішнього права. Крім того, багато з «цивілістів» вважають, що правовідносини МПрП регулюються виключно нормами внутрішнього права, серед яких окрему групу становлять трансформовані у внутрішнє право норми міжнародних договорів та звичаїв або санкціоновані державою «преднорми» міжнародних договорів [5, с. 41].

Як зазначається в рішенні Постійної палати міжнародного правосуддя, норми міжнародного приватного права є складовою внутрішньодержавного права», за винятком випадків, коли вони «введені міжнародними угодами або звичаями й носять, відповідно, справжній характер міжнародного права, що регулює відносини між державами». Автори, які дотримуються цього підходу, наводять такі аргументи: 1) джерела МПрП мають переважно в основному внутрішньодержавний характер; 2) виходячи із суверенітету держави, суддя національного суду завжди застосовує національну колізійну норму, не звертаючи при цьому уваги на те, як вирішується дане питання в інших правових системах; 3) закони про громадянство та про правове положення іноземців, що є частиною МПрП, є національними нормами права, які були прийняті державою в односторонньому порядку; 4) метод МПрП має внутрішньодержавний характер, і в ньому використовуються категорії національного цивільного права. Таким чином, на думку цих авторів, МПрП є про-

екцією національного приватного права з необхідними змінами на міжнародну площину.

Водночас деякі з прихильників підходу щодо внутрішньодержавної природи МПрП виходять із його самостійності як галузі права. Професор Г.К. Дмитрієва так узагальнює основні постулати цього підходу, який домінує в пострадянській доктрині МПрП: «1) міжнародне приватне право, безумовно, пов'язане як із міжнародним (публічним) правом, так і з приватним правом, яке є частиною національного права держави; 2) незважаючи на тісний зв'язок із міжнародним (публічним) правом, міжнародне приватне право входить до системи внутрішнього (національного) права держави. Це жорстко визначається предметом правового регулювання – приватноправовими відносинами. Воно регулює відносини між такими суб'єктами (фізичні та юридичні особи), які знаходяться під верховенством держави та, відповідно, під дією його внутрішнього права. Механізм міжнародно-правового регулювання не придатний для регулювання відносин між фізичними та юридичними особами; 3) у системі внутрішнього права міжнародне приватне право не є частиною цивільного права (сімейного, трудового). Воно посідає самостійне місце в цій системі – є самостійною галуззю зі своїми специфічними предметом і методом регулювання; 4) усупереч своїй назві міжнародне приватне право має національно-правову природу. На відміну від міжнародного (публічного) права, єдиного для всіх держав, міжнародне приватне право існує в межах внутрішнього (національного) права кожної держави («російське міжнародне приватне право», «українське міжнародне приватне право», «англійське міжнародне приватне право» тощо)» [3, с. 20].

Концепція, що розглядає МПрП як полісистемний комплекс, була запропонована, розвинена і підтримана в працях російських учених, зокрема О.М. Макарова, Р.А. Мюллерсона, Т.М. Нешатаєвої, М.М. Кузнєцова, В.О. Канашевського та інших. Відповідно до цієї концепції МПрП є об'єктивно існуючим полісистемним комплексом, який складається з відносно самостійних блоків норм, які, не утворюючи цілісної системи та зберігаючи своє місце в «базисних» системах права (в національній або міжнародній), взаємодіють один з одним під час регулювання відносин невластного характеру. Для обґрунтування своєї позиції прихильники цієї теорії спираються на дуалізм джерел МПрП, який зумовлений складністю самого його предмета: з одного боку, це цивілістичні відносини, які начебто вимагають регулювання нормами національного права, а з іншого – іноземний елемент відносин потребує введення міжнародного джерела права.

Домінування в різні історичні періоди міжнародно-правової чи національно-правової концепції МПрП не в останню чергу пов'язане із загальносвітовими економічними, політичними та правовими процесами. Так, поширення наприкінці ХІХ ст. міжнародно-правової концепції відбувається на тлі індустріальної революції, нового поділу праці у світовому масштабі, перших успіхів міжнародних організацій в уніфікації норм приватного права тощо. Національно-правова концепція отримала підтримку в часи панування юридичного позитивізму та появи тенденції до національної замкнутості як наслідок війн та революцій, що спричинили розкол світу на соціалістичний і капіталістичний табори. Сьогодні світова наукова спільнота знову більше тяжіє до міжнародно-правового трактування МПрП, що є реак-

цією на розпад соціалістичної системи, на потужні інтеграційні процеси, на перехід до постіндустріального суспільства та на значні досягнення в уніфікації норм МПрП. Справді, у сучасних умовах багато соціально-економічних та правових чинників створює підґрунтя для відходу від суто національно-правового трактування МПрП. Виникнення глобальної економіки та глобального ринку виступає об'єктивною передумовою формування справді інтернаціонального МПрП. На думку окремих науковців (наприклад, О.О. Мережко), національне МПрП має певне виправдання до тієї межі, до якої міжнародні зв'язки через слабку базу засобів комунікації залишаються здебільшого винятком. В умовах, коли міжнародне переміщення людей, товарів, послуг, капіталу стає звичайним явищем, жорстко національне МПрП втрачає сенс. Натепер уніфіковані колізійні норми в кількісному вимірі значно перевищують національні, а останні значною мірою гармонізовані. Уніфікація колізійних норм має вражаючі результати на регіональному рівні. Так, наприклад, у ЄС рядом регламентів (Рим I, Рим II, Рим III, Брюссель I тощо) фактично створена європейська кодифікація колізійного права. МПрП на сучасному етапі виправдовує свою назву й завдяки величезному масиву документів (конвенцій, рекомендацій, типових законів, типових контрактів тощо), які уніфікують та гармонізують матеріальні норми приватного права для міжнародних приватноправових відносин, особливо у сфері міжнародної торгівлі.

Таким чином, сучасне МПрП великим своїм масивом постає як міжнародно-уніфіковані (гармонізовані) колізійні та матеріальні норми приватного права для задоволення потреб приватних осіб у міжнародному спілкуванні. Однак ця частина МПрП ще не повністю розвинена, що й зумовлює існування національних відгалужень норм, які виконують таку ж функцію [5, с. 42].

Варто також зазначити, що щодо природи норм міжнародного приватного права та його місця в системі права існують такі погляди: 1) міжнародне приватне право є частиною міжнародного публічного права; 2) міжнародного приватного права немає, а є внутрішнє законодавство, що стосується іноземців; 3) міжнародне приватне право – це поєднання внутрішнього законодавства й міжнародного публічного права; 4) міжнародне приватне право є окремою галуззю права, оскільки має окремий предмет і притаманні лише йому правові способи регулювання (колізійні та матеріально-правові норми).

На особливу увагу заслуговує теорія О.Л. Маковського, який робить висновок про те, що МПрП є свого роду надбудовою над іншими нормами національного цивільного права, спеціально створеною для регулювання відносин, ускладнених іноземним елементом. Тобто воно не є частиною МПП, однак при цьому й безпосередньою складовою національної системи права також МПрП важко назвати в такому контексті.

Більше того, у доктрині МПрП існують думки про кваліфікацію МПрП в якості комплексної системи права або комплексної галузі права. Н.Ю. Єрпильова, зокрема, зазначає, що абсолютно очевидний комплексний характер МПрП та неможливість «втиснути» його ні в межі внутрішньодержавного (національного), ні в межі МПП. МПрП – абсолютно самостійна правова система, що має власний предмет регулювання, відмінний від будь-яких інших правових систем. Комплексність МПрП науковець пов'язує з тим, що МПрП об'єднує норми внутрішньодержавного

законодавства, міжнародних договорів і звичаїв, які регулюють майнові та особисті немайнові відносини, ускладнені іноземним елементом, тобто відносини міжнародного характеру за допомогою колізійно-правового та матеріально-правового методів [2, с. 305].

Наостанок зауважимо, що визначення місця МПрП залежить від того, якої філософської концепції права дотримується той чи інший автор. Так, наприклад, прихильники соціологічного напрямку в юриспруденції схильні вважати МПрП частиною міжнародного права в широкому сенсі, а позитивісти розглядають його як окрему галузь внутрішнього права.

II. Співвідношення міжнародного приватного права з міжнародним публічним правом.

Перш ніж розглянути співвідношення міжнародного приватного та публічного права, необхідно з'ясувати відмінності публічного та приватного права взагалі, адже на сьогоднішній день правові системи багатьох цивілізованих країн ґрунтуються на принципі поділу права на приватне й публічне. Світова юридична наука визнає цей поділ певною мірою умовним, проте необхідним. За відомою формулою римського юриста Ульпіана, публічне право стосується становища держави, приватне – користі окремих осіб.

На основі цього перейдемо до з'ясування співвідношення та взаємозв'язку міжнародного приватного та міжнародного публічного права. Як відомо, МПрП, так само як і МПП, регулюючи міжнародні відносини, торкається права кількох держав. Тому на початку розвитку сучасної науки права робилися спроби розглядати МПП (переважно міжнародне звичаєве право) як фундамент МПрП. Точка зору, відповідно до якої МПрП стосується правових систем суверенних держав, уперше з'явилася у межах теорії міжнародної ввічливості (*comitas gentium*), згідно з якою застосування іноземного права визначається міжнародною ввічливістю. Теорія, згідно з якою МПрП ґрунтується на МПП, знайшла прихильників з-поміж таких учених, як К. Цітльман (1852–1923 рр.) та Г. Франкенштайн. Причому К. Цітльман вважав, що МПП допомагає заповнювати прогалини в національному МПрП, а Г. Франкенштайн спирався у своїй концепції на мовні та психологічні аспекти народів. У сучасній доктрині МПрП щодо місця МПрП в юридичній системі склалися три основні підходи [3, с. 22].

Міжнародне публічне право – це галузь права, яка регулює відносини між державами, міждержавними організаціями, державоподібними утвореннями, націями, що борються за незалежність. Міжнародне публічне право є сферою політики. Суб'єктами цієї галузі права є носії влади. Вони, зокрема, оголошують війну і мир, змінюють державні кордони, приймають до громадянства іноземців, подають один одному допомогу або, навпаки, «перекривають кисень». Останнє в 1999 р. наочно було продемонстровано щодо Югославії. Свого часу Мао Цзедун говорив: «Гвинтівка породжує владу!» Там, де гвинтівка і влада, – цариця публічного права, у тому числі міжнародного.

Міжнародне приватне право стосується цивільно-правових відносин, насамперед, між організаціями та громадянами різних країн. Предметом регулювання у міжнародному приватному праві є відносини цивільно-правового характеру, які виникають у міжнародному житті за участі осіб різної державної належності.

Такі відносини невіддільні, неполітичні та не потребують застосування зброї. Цивільні правові відносини – це насамперед майнові відносини між фізичними та юридичними особами різних держав. Суб'єктом у майнових відносинах є іноземна сторона. Суб'єкти майнових відносин можуть належати до однієї держави, проте об'єкт, у зв'язку з яким виникли відповідні відносини, перебуває за кордоном. Виникнення, зміна та припинення майнових відносин можуть бути пов'язані з юридичним фактом за кордоном (спричинення шкоди) [7, с. 33].

Таким чином, міжнародні відносини не обмежуються лише міждержавними, міжвладними контактами основних суб'єктів міжнародного права. Відбуваються постійні контакти між фізичними та юридичними особами різноманітних держав, на рівні міжнародних неурядових організацій, які регулюються або національним правом відповідної держави, або нормами міжнародного приватного права.

Як зазначалося вище, міжнародне публічне право – це сукупність юридичних принципів і норм, що регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права. У свою чергу, міжнародне приватне право – це система юридичних норм, спрямованих на регулювання міжнародних невіддільних відносин з «іноземним елементом». Міжнародне приватне право остаточно сформувалося як незалежна галузь права в XIX ст. Раніше воно розглядалось як частина інших галузей права. Поняття «міжнародне приватне право» має різний зміст у різних національно-правових системах. Водночас основа МПрП залишається незмінною – колізійні норми, за допомогою яких визначають ситуації, коли застосовується національне приватне право, а коли іноземне приватне право. Підручники з МПрП дедалі частіше включають ще й такі питання, як міжнародний цивільний процес і навіть колізійні питання публічного права (міжнародне кримінальне право, міжнародне адміністративне та міжнародне валютне право).

Загалом спостерігається тісний взаємозв'язок міжнародного публічного та міжнародного приватного права з таких причин:

- вони в широкому розумінні регулюють міжнародні відносини;
- їх загальні засади стосуються основних принципів міжнародного публічного права;
- і в міжнародному публічному праві, і в міжнародному приватному праві завжди є визнання правосуб'єктності іншої держави;
- міжнародні договори з питань міжнародного приватного права не можуть суперечити принципам міжнародного публічного права, встановлюючи в такий спосіб загальні правові умови міжнародного співробітництва в різних галузях.

У зв'язку з цим деякі науковці вважають недоцільним виділяти міжнародне приватне та публічне право як окремі галузі права. Однак окрім їх спільних рис існують і відмінні.

Розмежування між МПрП та МПП можна здійснювати на таких підставах:

- за суб'єктами: у міжнародному публічному праві суб'єктами є держави й нації, що борються за незалежність, міжнародні організації, а в міжнародному приватному праві – фізичні та юридичні особи. МПП лише делегує свою юрисдикцію окремим іншим суб'єктам;

- за предметом правового регулювання: у міжнародному публічному праві – це міждержавні міжвладні відносини, а в міжнародному приватному праві – міжнародні приватноправові відносини (цивільні, сімейні, трудові тощо);
- за джерелами: міжнародний договір, міжнародний звичай тощо в міжнародному публічному праві, а також національне законодавство, міжнародні договори тощо в міжнародному приватному праві;
- за методом правового регулювання: у міжнародному публічному праві – це узгодження волі держав; у міжнародному приватному праві – подолання колізій;
- за видами відповідальності: у міжнародному публічному праві передбачається міжнародно-правова відповідальність, у міжнародному приватному праві – цивільно-правова;
- за сферою дії: у міжнародному публічному праві її можна визначити як глобальну (охоплює всі держави й інших суб'єктів міжнародного права), а в міжнародному приватному праві вона має національні межі (у кожній державі є своє міжнародне приватне право) [10, с. 85].

Відповідно до цього в міжнародному публічному праві роль основного джерела регулювання відіграє міжнародний договір. У міжнародному приватному праві міжнародний договір до юридичних і фізичних осіб застосовують не безпосередньо, а за допомогою його санкціонування відповідною державою в тій або іншій формі. Міжнародне приватне право можна уявити без міжнародного договору. У такому разі певна держава автоматично створювала б як колізійні, так і матеріально-правові норми для регулювання правовідносин з іноземним елементом.

Міжнародне приватне право стоїть на двох опорах – колізійних і матеріально-правових нормах. Міжнародне приватне право започаткувало колізійні норми. Ці норми не містять прямої вказівки, як потрібно вирішувати те чи інше питання. Вони зазначають лише, яке саме законодавство потрібно застосовувати. Засновниками міжнародного колізійного права вважають італійських постгослаторів XIV ст. Бартола і Бальда.

Між міжнародним публічним правом і міжнародним приватним правом немає «китайської стіни» хоча б з огляду на те, що норми міжнародного договору переносяться в цивільне законодавство країн, які беруть участь у договорі [7, с. 35]. Проте в публічно-правовій сфері переважають владні організаційні, примусові засади, пов'язані зі здійсненням державних і суспільних (публічних) інтересів. Приватноправовий підхід зумовлений ініціативою та самостійністю учасників господарської діяльності, які реалізують власні (приватні) інтереси. Звичайно, у регулюванні економіки, майнових відносин кожна з цих сфер має свої переваги й недоліки, тому майже ніколи не існує в «чистому» вигляді, хіба що за надзвичайних ситуацій. Так, наприклад, у період війни не обійтися без різкого посилення публічно-правових засад. Проте в найліберальніших ринкових умовах приватноправові засади неминуче доводиться обмежувати з метою запобігання монополізму й недобросовісній конкуренції, захисту прав споживачів тощо. Отже, проблема полягає не в дозволі або усуненні втручання держави в майновий оборот, а в обмеженні цього втручання, у встановленні законом його чітких меж і форм [4, с. 51].

Загалом можна зазначити, що МПрП та міжнародне публічне право різняться між собою насамперед своїм суб'єктним складом і предметом регулювання. Суб'єктами МПрП є переважно фізичні та юридичні особи, тоді як учасниками правовідносин міжнародного публічного права виступають суверенні держави, міжнародні урядові організації тощо. Предмет МПрП становлять приватноправові відносини з іноземним елементом, а предметом міжнародного публічного права є міждержавні публічно-правові відносини. Незважаючи на відмінність згаданих систем права, останні взаємодіють між собою, впливають одна на одну та мають «прикордонні» сфери. Наприклад, МПрП та міжнародне публічне право базуються на спільних правових началах міжнародного спілкування, мають однакові види правових джерел (міжнародні договори та міжнародні звичаї) [5, с. 44]. При цьому все більше питань правового регулювання транснаціональних відносин суб'єктів МПрП знаходять своє вирішення завдяки укладенню відповідних міжнародних договорів, що є характерним для МПП. Більше того, МПрП не може порушувати головні принципи МПП (суверенітету держав, невтручання у внутрішні справи), використовуючи їх інколи в досить своєрідній формі, як це має місце, наприклад, під час застосування принципу взаємності або визначення статусу (правового режиму) іноземців у міжнародному цивільному процесі [6].

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зазначити таке:

1) у будь-якій державі питання міжнародного приватного права посідає важливе місце, а суть його зводиться до того, що це є системою юридичних норм, спрямованих на регулювання міжнародних невідомих (приватноправових) відносин з «іноземним елементом»; відповідно, предметом міжнародного приватного права є приватноправові відносини з іноземним елементом або міжнародні приватноправові відносини (приватноправові відносини міжнародного характеру), а також питання міжнародного цивільного процесу;

2) питання визначення місця міжнародного приватного права в юридичній системі досі залишається дискусійним та актуальним, проте можна з упевненістю стверджувати, що на сьогоднішній день сформувалось три основні концепції щодо цього: міжнародно-правова, національно-правова та концепція, яка розглядає міжнародне приватне право як полісистемний комплекс;

3) міжнародне приватне право потрібно відрізнити від міжнародного публічного права на основі аналізу багатьох критеріїв, серед яких основну увагу потрібно приділити предмету, джерелам, суб'єктному складу, методу та сфері регулювання, проте заперечувати їх взаємозв'язок є недоцільним та таким, що порушує засадничі принципи та ідеї, які лягли в основу виникнення й розвитку міжнародного права взагалі.

Література

1. Борисевич С.О. Критерії розмежування публічного і приватного права / С.О. Борисевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nrzd/2011_2/1.pdf.
2. Гречка Т.А. Правова природа міжнародного приватного права і його місце в правовій системі України / Т.А. Гречка // Держава і право: збірник науко. праць. Серія «Юридичні і політичні науки» / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К., 2011. – Вип. 52. – С. 303–309.
3. Мережка О.О. Співвідношення міжнародного приватного з міжнародним публічним правом // Юридична газета. – 2004. – № 17 (29). – С. 18–22.

4. Юлдашев О.Х. Міжнародне приватне право. Академічний курс : [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / О.Х. Юлдашев. – К. : ІнЮре, 2004. – 352 с.
5. Довгерт А.С. Міжнародне приватне право. Загальна частина : [підручник] / А.С. Довгерт, В.І. Кисіль. – К. : Правова єдність, 2012. – 374 с.
6. Чубарев В.П. Міжнародне приватне право : [навч. посіб.] / В.П. Чубарев. – К. : Атіка, 2008. – 608 с.
7. Дахно І.І. Міжнародне приватне право : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / І.І. Дахно. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 316 с.
8. Фединяк Г.С. Міжнародне приватне право : [підручник] / Г.С. Фединяк, Л.С. Фединяк. – К. : Атіка, 2012. – 530 с.
9. Мережко О.О. Проблеми теорії міжнародного публічного та приватного права / О.О. Мережко. – К. : Юстініан, 2010. – 320 с.
10. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право : [навч. посібник] / Н.В. Пронюк. – К. : КНТ, 2008. – 344 с.

Анотація

Антонюк Л. О. Місце міжнародного приватного права в правовій системі та його співвідношення з міжнародним публічним правом. – Стаття.

Статтю присвячено висвітленню проблеми місця міжнародного приватного права в правовій системі як загалом, так і кожної держави зокрема, і залежно від наукового підходу, який обрано для вирішення цього питання, а також дослідженню співвідношення міжнародного приватного та міжнародного публічного права в контексті компаративізму.

Ключові слова: міжнародне приватне право, природа міжнародного приватного права, місце міжнародного приватного права, співвідношення міжнародного приватного та публічного права, компаративістика в контексті приватного та публічного права.

Аннотация

Антонюк Л. А. Место международного частного права в правовой системе и его соотношение с международным публичным правом. – Статья.

Статья освещает проблемы места международного частного права в правовой системе как в целом, так и каждого государства в частности, в зависимости от научного подхода, который выбран для решения этого вопроса, а также раскрывает соотношение международного частного и международного публичного права в контексте компаративизма.

Ключевые слова: международное частное право, природа международного частного права, место международного частного права, соотношение международного частного и публичного права, компаративистика в контексте частного и публичного права.

Summary

Antonjuk L. O. The place of private international law in the legal system and its relationship with public international law. – Article.

The article highlights the problem of the place of private international law in the legal system according to a scientific approach chosen to address this issue, as well as the investigation of the relationship between international private and public law in the context of comparativity.

Key words: international private law, nature of international private law, place of private international law, relationship between international private and public law, comparative studies in context of private and public law.